

Identification of Critical Factors and Villages with Potential for Sustainable Development of Rural Tourism in Dezful County

M. Limouei¹, A. Mirzaei², M. Savari³, A. Abdeslahi⁴

Received: 2 August, 2024

Accepted: 4 December, 2024

Abstract

Introduction

Despite over 1000 years of rural tourism development in the West, this issue has not been seriously considered in developing countries. In recent years, especially in developing countries like Iran, the lack of economic opportunities for rural communities, the failure to provide public services, and infrastructure deficiencies have hindered rural tourism from overcoming challenges and progressing towards development. This study aims to address the following key questions:

1. What are the essential factors for the sustainable development of rural tourism?
2. How significant is the impact of each critical factor on the sustainable development of rural tourism?
3. How can potential villages be prioritized based on critical factors and their impact intensity?

1. MSc of Rural Development, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Engineering and Rural Development, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran.

2. Corresponding Author and Assistant Professor of Agricultural Economics, Department of Agricultural Economics, Faculty of Agricultural Engineering and Rural Development, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran. (amirzaei@asnrukh.ac.ir)

3. Associate Professor of Rural Development, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Engineering and Rural Development, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran.

4. Associate Professor of Agricultural Economics, Department of Agricultural Economics, Faculty of Agricultural Engineering and Rural Development, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran.

DOI: 10.30490/rvt.2024.366599.1612

Materials and Methods

Factors influencing rural tourism development were identified through a literature review, document study, and expert interviews. The classical fuzzy DEMATEL method was employed to assess the intensity of these factors' impact on rural tourism development. Ten experts from various fields participated in completing questionnaires using the fuzzy DEMATEL method to evaluate the relationships between factors. The TOPSIS method was then used to prioritize rural areas based on their tourism development potential, with experts assigning scores to each village.

Results and Discussion

The study revealed that managerial and physical factors were the most critical for rural tourism development in Dezful County, with average impact intensities of 0.976 and 0.906, respectively. Economic, social, and cultural factors also played significant roles. Natural factors were deemed less important compared to other factors. Job opportunities, social interactions, local festivals, and traditional accommodations were identified as critical factors for sustainable rural tourism development in Dezful County. Villages with potential for tourism development were identified based on these critical factors.

Conclusions

To promote sustainable rural tourism in Dezful County, it is recommended to focus on incentives, government support for infrastructure improvement, job creation in tourism-related sectors, and education on organizing local festivals and interacting with tourists. This study provides a structured framework for identifying critical factors and prioritizing investment in sustainable tourism development, serving as a roadmap for the Cultural Heritage and Tourism Organization.

Keywords: Rural Sustainable Development, Rural Tourism, Tourism Critical Factors, Fuzzy DEMATEL Method.

روستا و توسعه

سال ۲۷، شماره ۱۰۷، پاییز ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

شناسایی عوامل بحرانی و روستاهای مستعد جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان دزفول

محمد لیموئی^۱، عباس میرزایی^۲، مسلم سواری^۳، عباس عبدشاهی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۵/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۱۴

چکیده

توسعه گردشگری روستایی در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته و از رشد و توسعه مناسبی برخوردار نبوده است. از این رو، هدف مطالعه حاضر دستیابی به توسعه پایدار گردشگری روستایی از طریق شناسایی عوامل بحرانی اثرگذار و تعیین روستاهای مستعد در این زمینه است. برای دستیابی به این هدف، شهرستان دزفول در استان خوزستان به عنوان منطقه مورد مطالعه در نظر گرفته شد. چارچوب روش تحقیق از دو قسمت به هم پیوسته تشکیل شده است. شناسایی عوامل بحرانی و سنجش شدت اثر این عوامل جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول در قسمت نخست تحقیق با استفاده از روش دیمتیل فازی کلاسیک بررسی شد. سپس در قسمت دوم، با توجه به عوامل بحرانی شناسایی شده و شدت اثر آنها، از روش تاپسیس

۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مهندسی زراعی و عمران روستایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملائانی، ایران.

۲- نویسنده مسئول و استادیار اقتصاد کشاورزی، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده مهندسی زراعی و عمران روستایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملائانی، ایران. (amirzaei@asnrukh.ac.ir)

۳- دانشیار توسعه روستایی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مهندسی زراعی و عمران روستایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملائانی، ایران.

۴- دانشیار اقتصاد کشاورزی، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده مهندسی زراعی و عمران روستایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملائانی، ایران.

جهت اولویت‌بندی روستاهای مستعد گردشگری، بهره گرفته شد. نتایج مطالعه نشان داد که عوامل مدیریتی و کالبدی به ترتیب با میانگین شدت اثر ۰/۹۷۶ و ۰/۹۰۶، بحرانی‌ترین عوامل هستند. در بین عوامل اقتصادی، فرصت‌های شغلی مرتبط با گردشگری و وضعیت سرمایه‌گذاری منطقه؛ در بین عوامل اجتماعی، تعاملات اجتماعی و شیوه زندگی روستاییان و در بین عوامل فرهنگی، جشنواره‌های محلی و اقامتگاه‌های سنتی از عوامل بحرانی جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول هستند. در پایان، روستاهای مستعد توسعه پایدار گردشگری روستایی براساس عوامل بحرانی شناسایی شدند. با توجه به نتایج، لزوم توجه به مشوق‌ها و حمایت‌های دولتی جهت افزایش سرمایه‌گذاری برای ساخت اقامتگاه‌ها، بهبود زیرساخت‌ها و ایجاد فرصت‌های شغلی مرتبط با گردشگری، ترویج و آموزش اطلاعات لازم در زمینه برپایی جشنواره‌های محلی و نحوه برخورد با گردشگران در روستاهای دارای پتانسیل را می‌توان راهکاری مناسب برای توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان دزفول قلمداد کرد.

کلید واژه‌ها: توسعه پایدار روستا، گردشگری روستایی، عوامل بحرانی گردشگری، روش دیمتیل فازی کلاسیک.

مقدمه

صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنایع با رشد سریع در جهان همراه با خدمات نوین و مؤثری است؛ به‌طوری‌که بازارهای جدیدی را برای تحول و ارتقاء اقتصادی کشورها فراهم می‌آورد (Huang & Zhang, 2022; Songling et al., 2019). سهم گردشگری از تولید ناخالص داخلی جهان در سال ۲۰۲۳ حدود ۹/۱ درصد بوده که افزایش ۲۳/۲ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۲ و کاهش ۴/۱ درصدی نسبت به سال ۲۰۱۹ را نشان می‌دهد. این در حالی است که سهم بخش گردشگری از تولید ناخالص داخلی در ایران در سال ۲۰۲۳ حدود ۴/۷ درصد بوده که بیانگر افزایش ۲۱ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۲ و کاهش ۰/۸ درصدی نسبت به سال ۲۰۱۹ است. گردشگری در زمینه اشتغال نیز در سرتاسر جهان توانسته است حدود ۲۷ میلیون شغل جدید در سال ۲۰۲۳ ایجاد کند که افزایش ۹/۱ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۲ و کاهش ۱/۴ درصدی نسبت به سال ۲۰۱۹ را نشان می‌دهد. با این حال، بخش گردشگری ایران حدود ۱/۶ میلیون شغل در سال ۲۰۲۳ ایجاد کرده که نشان دهنده افزایش ۱۰/۳ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۲ و کاهش ۱۷/۸ درصدی نسبت به سال ۲۰۱۹ است (World Travel & Tourism Council, 2023).

گردشگری روستایی در میان گونه‌های مختلف گردشگری، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و به‌عنوان یکی از محورهای اصلی توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار روستایی در بسیاری از مناطق جهان شناخته می‌شود (Bahreyni & Jahani Moghadam, 2004). اگرچه کشاورزی در چشم‌انداز

فعلی توسعه روستایی به عنوان محور اصلی باقی مانده است، اما امروزه تشویق کشاورزان و جوامع روستایی به انجام فعالیت‌های مکمل مانند گردشگری روستایی در کنار فعالیت‌های کشاورزی و ارائه کارکردهای مختلف در زمینه مدیریت سرزمین، مدیریت زیست‌محیطی و تولید کالاها و خدمات جدید ضروری به نظر می‌رسد (Milone et al., 2015; Rivera et al., 2018; Szumelda, 2019; Dinis et al., 2019; Da Silva et al., 2016).

گردشگری روستایی پایدار مجموعه‌ای از فعالیت‌های گردشگری مبتنی بر شرایط زیست‌محیطی و بوم‌شناختی است که براساس فضای سنتی مناطق روستایی انجام می‌شود (Yang & Kong, 2022). این نوع گردشگری طی سالیان اخیر نقش مهمی در توانمندسازی اقتصادی پایدار مناطق محروم داشته و انتظار می‌رود که این فعالیت به شدت گسترش یابد (Tsaur et al., 2006). از نتایج مثبت گردشگری پایدار روستایی، ایجاد اشتغال برای ساکنین بومی منطقه و کسب درآمد پایدار برای آنان بوده که منجر به ترغیب ساکنان منطقه به حفظ منابع آب و محیط زیست، گسترش آداب و رسوم و ارائه آن‌ها به گردشگران می‌شود (Hoseinia & Jafari, 2016). به‌طور مثال، بخش گردشگری روستایی چین در سال ۲۰۱۸ حدود ۳ میلیارد بازدید از افراد ثبت کرد که بیش از ۸۰۰ میلیارد یوان (حدود ۱۲۳/۱ میلیارد دلار) درآمد ایجاد نمود و درآمد ۷ میلیون خانوار روستایی را افزایش داد (Liu et al., 2020). علی‌رغم بیش از ۱۰۰۰ سال توسعه گردشگری روستایی در غرب، اما این موضوع در کشورهای در حال توسعه، مورد توجه جدی قرار نگرفته است (Yang & Kong, 2022). طی سال‌های اخیر در برخی مناطق جهان به‌ویژه کشورهای در حال توسعه مانند ایران، کمبود فرصت‌های اقتصادی جوامع روستایی، نقص ارائه خدمات عمومی و کمبودهای زیرساختی باعث شده تا گردشگری روستایی نتواند بر مشکلات غلبه کند و در مسیر توسعه قرار گیرد (Eusébio et al., 2017; Kastenholz, 2004). بنابراین، انجام تحقیق در زمینه گسترش و توسعه پایدار گردشگری روستایی به عنوان فعالیت مکمل کشاورزی در روستاهای مستعد گردشگری ایران ضروری به نظر می‌رسد.

مبانی نظری

مرور ادبیات موضوع نشان می‌دهد که ارزیابی منابع و عناصر گردشگری روستایی پایدار جهت شناسایی مناطق مستعد در اکثر موارد نادیده گرفته شده و تمرکز اصلی بر مسئله مفاهیم گردشگری روستایی است (Aref & Gill, 2009; Yang & Kong, 2022; Perales, 2002). این در حالی است که هر منطقه، ظرفیت توسعه گردشگری منحصربه‌فرد خود را دارد. پتانسیل گردشگری شامل

موارد زیادی از جمله جذابیت‌های دریایی، رودخانه‌ها و آبشارها تا مناظر طبیعی، باستانی و جذابیت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقلیمی است که می‌تواند تجربیات مختلفی را در اختیار بازدیدکنندگان قرار دهد (Ritonga et al., 2018). با توجه به محدودیت‌های مالی و زمانی و همچنین تفاوت در پتانسیل مناطق گردشگری نیاز است تا خدمات، تسهیلات و سرمایه‌گذاری بیشتری برای توسعه پایدار گردشگری روستایی به برخی از مناطق در مقایسه با سایر مناطق تخصیص داده شود (Ziyaei & Shojaei, 2010). بنابراین شناسایی مناطق مستعد گردشگری پایدار قبل از ارائه راهکارهای توسعه گردشگری روستایی، ضروری به نظر می‌رسد.

به اعتقاد گودوین (Goodwin, 2007) و هریسون و چیپانی (Harison & Chipani, 2011)، امکانات ساختاری و زیربنایی و زیرساخت‌های کالبدی در زمینه امکانات و خدمات رفاهی، اقامتگاه‌ها، امکانات بهداشتی، خدمات و مراکز آموزشی، ترویجی و اداری، راه‌ها و زیرساخت‌های جاده‌ای از عوامل اثرگذار جهت شناسایی پتانسیل گردشگری مناطق روستایی و توسعه پایدار گردشگری در این مناطق محسوب می‌شوند. همچنین در مطالعات نیلسون و اسپنسل (Nielsen & Spenceley, 2011)، مک‌گرگور و تومپسون-فاوکت (McGregor & Thompson-Fawcett, 2011) و دیودی و دیودی (Dwivedi & Dwivedi, 2016)، به‌طور ویژه به عوامل اقتصادی مانند پس‌انداز و سرمایه‌گذاری توجه شده است. سطح آگاهی مردم از آثار گردشگری، الگوی مصرف جوامع، آداب و رسوم سنتی، شیوه زندگی، دسترسی به مواد غذایی و پوشش‌های گیاهی و جانوری نیز از عواملی هستند که در برخی از مطالعات به آن‌ها اشاره شده است (Chaudhry & Gupta, 2010; Hjalager et al., 2017; Goodwin, 2007). به‌طور کلی، مطالعات داخلی و خارجی مختلفی در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی و شناسایی مناطق روستایی مستعد گردشگری صورت گرفته که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره شده است.

امانپور و همکاران (Amanpour et al., 2013) در مطالعه‌ای با استفاده از نه عامل توسعه گردشگری به اولویت‌بندی شهرستان‌های استان خوزستان پرداختند. در این مطالعه از روش TOPSIS جهت اولویت‌بندی مناطق بهره گرفته شد. نتایج مطالعه نشان داد که گردشگری استان خوزستان به دلیل داشتن جاذبه‌های تاریخی، طبیعی و فرهنگی متعدد و همچنین وجود مناطق جنگی، قابلیت توسعه و سرمایه‌گذاری کلان در این صنعت را دارد. همچنین نتایج روش TOPSIS نشان داد که شهرستان‌های اهواز، دزفول و شوشتر به‌عنوان گروه اول توسعه‌یافته از منظر گردشگری شناخته می‌شوند.

شاطریان و همکاران (Shaterian et al., 2017) با استفاده از تلفیق روش‌های DEMATEL و ANP به اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی در بخش برزک-کاشان پرداختند. نتایج مطالعه نشان داد که عامل جلب مشارکت سرمایه‌گذاران محلی و منطقه‌ای و واگذاری مسئولیت طبیعت‌گردی به این سرمایه‌گذاران به‌عنوان مهمترین عوامل توسعه گردشگری روستایی منطقه مورد مطالعه شناخته شدند. مهردانش و نوری (Mehrdanesh & Nouri, 2018) در مطالعه‌ای با استفاده از تحلیل توصیفی-آماری به ارزیابی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی در روستای دشه واقع در استان کرمانشاه پرداختند. یافته‌های مطالعه نشان داد که مدیریت تخصصی و با دیدگاه کلان، دسترسی به خدمات و امکانات برای گردشگران، زیرساخت‌ها و امکانات روستا از عوامل اصلی اثرگذار بر توسعه گردشگری در روستای دشه هستند.

محمدی و همکاران (Mohammadi et al., 2019) از طریق رویکرد معادلات ساختاری^۱ نتیجه گرفتند که حمایت‌های دولتی، مشارکت مردمی، عوامل فرهنگی و اجتماعی بر توسعه گردشگری روستایی پایدار و سازگار با محیط زیست در روستای زرآباد بخش الموت شرقی قزوین اثرگذار هستند. تسنگ و همکاران (Tseng et al., 2019) با استفاده از روش دیمتیل فازی^۲ به تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم پرداختند. آن‌ها عواملی ازجمله ارزش جاذبه، مدیریت تسهیلات، نگرانی‌های زیست‌محیطی، فعالیت‌های بوم‌گردی و مشارکت جامعه را به‌عنوان مجموع عوامل اصلی توسعه اکوتوریسم در نظر گرفتند. نتایج مطالعه نشان داد که مشارکت جامعه و حمایت جامعه محلی برای فعالیت‌های حفاظتی، مهمترین ویژگی علی تأثیرگذار بر توسعه اکوتوریسم است.

خیری و همکاران (Kheyri et al., 2021) در پژوهشی به بررسی گردشگری منطقه حفاظت شده اشترانکوه و ارائه راهکارهای لازم جهت توسعه گردشگری پرداختند. نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه گردشگری منطقه با استفاده از مدل SWOT و از طریق بازدیدهای میدانی و مصاحبه با کارشناسان و جوامع محلی شناسایی شد. همچنین وزن‌دهی و اولویت‌بندی معیارها و زیرمعیارها با استفاده از نظرهای محیط‌بانان و گردشگران و از طریق روش AHP صورت گرفت. نتایج نشان داد که وضعیت کنونی گردشگری روستایی با قابلیت‌ها و استعدادهای منطقه همخوانی ندارد. غلامی و شفیعی (Gholami & Shafiei, 2021) با استفاده از معادلات ساختاری به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی روستای فش در شهرستان کنگاور پرداختند. نتایج

1. Structural equations
2. Fuzzy DEMATEL

مطالعه نشان داد که عوامل طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی و نهادی بر توسعه گردشگری روستایی مؤثر هستند. همچنین، سه عامل کالبدی، نهادی و مدیریتی در این روستا در وضعیت نامطلوب و عوامل طبیعی و فرهنگی در وضعیت مطلوبی قرار دارند.

ژو و همکاران (Zhou et al., 2021) با استفاده از ترکیب روش‌های فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) و دیمتیل به رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر رضایت گردشگران روستای زوماتنگ در چین پرداختند. نتایج مطالعه نشان داد که لذت حاصل از زیبایی‌شناختی روستا، حیاتی‌ترین عامل اثرگذار بر رضایت گردشگران است. کومار و والری (Kumar & Valeri, 2022) در پژوهشی به تحلیل رابطه متقابل بین عوامل توسعه گردشگری روستایی در هند پرداختند. چهارده عامل توسعه گردشگری روستایی در مطالعه شناسایی شدند که نه مورد از این عوامل از مرور ادبیات موضوع و پنج مورد از تعامل با کارشناسان استخراج شدند. سپس با استفاده از مدل‌سازی ساختاری تفسیری (ISM) به تعیین ارتباط متقابل و ایجاد یک رابطه سلسله‌مراتبی بین عوامل پرداخته شد. نتایج نشان داد که توسعه زیرساخت‌ها، رشد وجدان زیست‌محیطی، حمایت دولت و جامعه محلی، در دسترس بودن بودجه دولت و مشارکت بخش خصوصی از عوامل اصلی هدایت‌کننده توسعه گردشگری روستایی هستند. همچنین، نگرش افراد محلی به سازگاری، انگیزه‌های سفر توریستی، بازاریابی مقصد، ویژگی‌های مقصد و توصیه دیگران از عوامل اصلی شناسایی شدند.

سوگندی (Sogandi, 2023) در مطالعه‌ای با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی با تمرکز به نقش ویروس کرونا در روستای بوژان شهرستان نیشابور پرداختند. نتایج مطالعه نشان داد که زیرساخت‌ها و جاذبه‌های روستا، نحوه برخورد روستاییان، سطح اجتماعی و اقتصادی جامعه روستایی، عوامل مدیریتی و عوامل زیست‌محیطی از معیارهای اثرگذار بر توسعه گردشگری این روستا هستند. ژانگ و چن (Zhang & Chen, 2024) به بررسی عوامل مؤثر بر نیت رفتاری گردشگری روستایی، به‌ویژه با تمرکز بر گردشگران پرداختند. نتایج ارزیابی با استفاده از تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده نشان داد که نگرش نسبت به گردشگری روستایی، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری درک شده و حمایت اجتماعی، تأثیر مثبت و معنی‌داری بر نیت رفتاری گردشگری روستایی دارند. علاوه بر این، نظام سیاسی و شرایط منابع به‌عنوان جنبه‌های حمایت اجتماعی، اثری مثبت بر درک رفتاری گردشگری داشتند. بر همین اساس محققان پیشنهاد دادند مدیران و متولیان گردشگری روستایی باید به‌طور فعال مردم را نسبت به گردشگری روستایی راهنمایی و هدایت کنند.

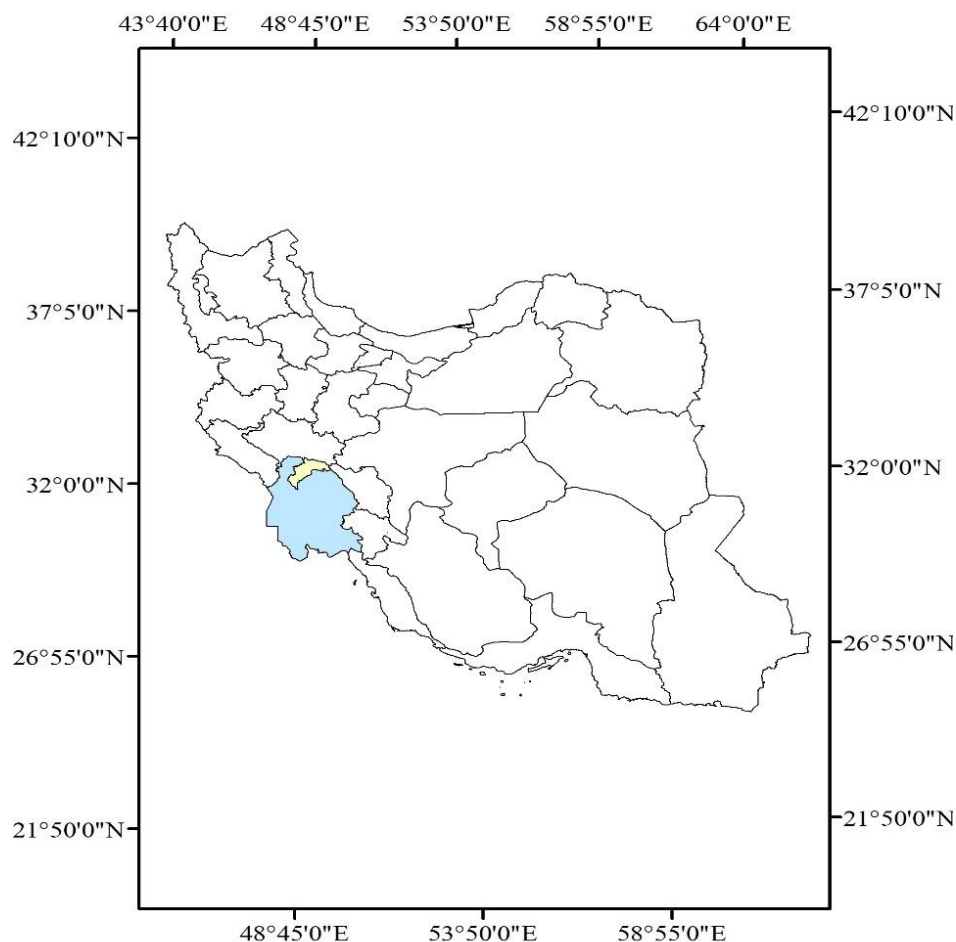
درعین حال باید یک نظام حمایت اجتماعی جامع برای ارتقای توسعه پایدار گردشگری روستایی و تحقق احیای روستایی ایجاد شود.

رحیمی کلور و نقوی (Rahimi Klour & Naghavi, 2024) مدلی را پیشنهاد کردند که این مدل بتواند با در نظر گرفتن عوامل مؤثر، توسعه گردشگری در مجموعه روستاهای دهبالا واقع در شهرستان تفت را شبیه سازی کند. ابتدا عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی با استفاده از روش تحلیل مضمون و روش دلفی فازی، شناسایی و اولویت بندی شدند. سپس با استفاده از روش عامل بنیان به شبیه سازی مدل توسعه گردشگری روستایی پرداختند. یافته های مطالعه نشان داد که عامل مدیریتی به عنوان تأثیرگذارترین عامل توسعه گردشگری روستایی شناخته شد. همچنین میزان توسعه گردشگری این مجموعه روستایی در پایان دوره شبیه سازی به بیش از ۹۵ درصد افزایش یافت. محققان با توجه به نتایج، لزوم توجه به عوامل مؤثر در توسعه گردشگری روستایی توسط مدیران را پیشنهاد دادند.

مرور ادبیات موضوع نشان می دهد که مطالعاتی در زمینه عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی صورت گرفته است؛ اما در این مطالعات به شناسایی مناطق مستعد براساس عوامل شناسایی شده، پرداخته نشده است. همچنین مطالعاتی بوده که به ارزیابی ظرفیت مناطق روستایی مستعد گردشگری روستایی توجه شده، اما شناسایی عوامل مؤثر و ارزیابی شدت اثر این عوامل بر توسعه پایدار گردشگری روستایی در آن مطالعات صورت نگرفته است.

ازاین رو، هدف مطالعه حاضر ارزیابی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی و شناسایی مناطق مستعد براساس این عوامل است. علاوه بر جامعیت پژوهش حاضر، می توان ساختار طراحی شده در این مطالعه را به عنوان یک نقشه راه در زمینه مطالعات گردشگری روستایی قلمداد نمود که نتایج آن در مناطق مختلف، بسیار کاربردی خواهد بود. برای دستیابی به این هدف، شهرستان دزفول در استان خوزستان به عنوان منطقه مورد مطالعه در نظر گرفته شد (شکل ۱). شهرستان دزفول در بین سایر شهرستان های استان خوزستان، از پتانسیل گردشگری مناسبی برخوردار است و به عنوان یک شهرستان توسعه یافته از منظر گردشگری شناخته می شود. به گونه ای که این شهرستان در مطالعه امانپور و همکاران (Amanpour et al., 2013) از لحاظ شاخص های گردشگری پس از شهرستان اهواز در رتبه دوم استان قرار گرفت. همچنین روستاهای این شهرستان دارای جاذبه های طبیعی، مناطق تاریخی، فرهنگ و سنت های جذابی هستند که این عوامل می تواند

فشار کشاورزان بر تولید محصولات زراعی و باغی را کاهش و درآمد مکمل و پایداری را برای آنها فراهم نماید.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی شهرستان دزفول در استان خوزستان

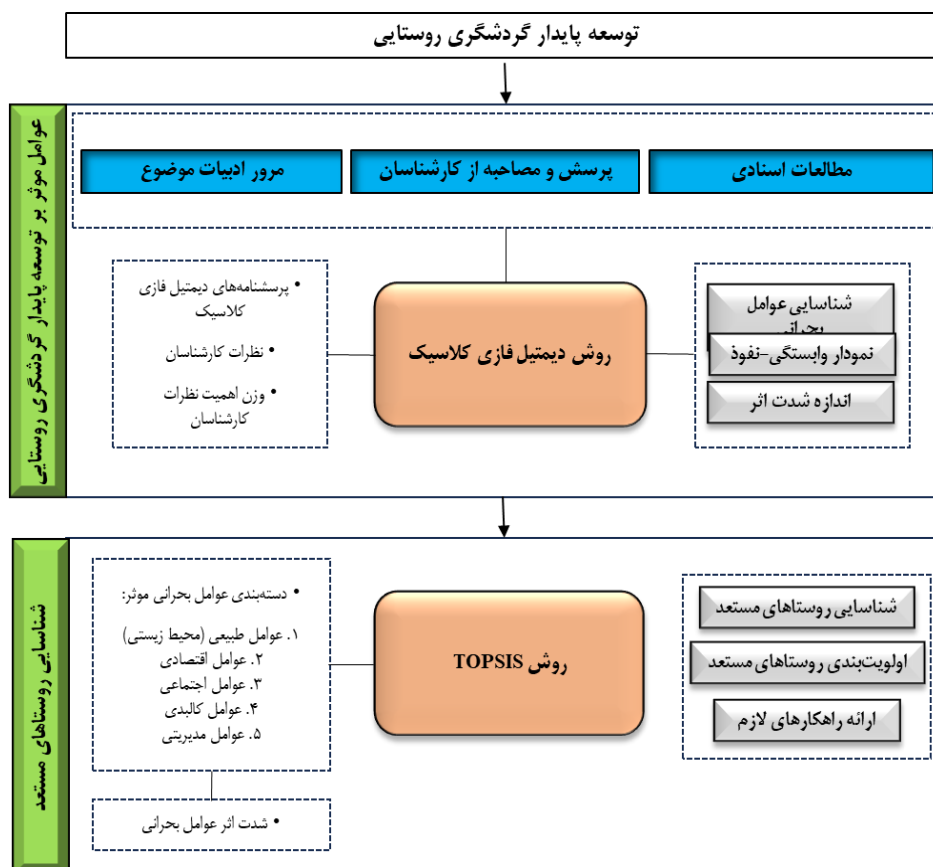
بنابراین، پژوهش حاضر در تلاش است که به پرسش‌های اساسی زیر پاسخ دهد:

- ۱) عوامل اساسی و بحرانی توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول چه هستند؟
- ۲) شدت اثر هریک از عوامل بحرانی بر توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول چه میزان است؟

۳) اولویت‌بندی روستاهای مستعد شهرستان دزفول براساس عوامل بحرانی و شدت اثر این عوامل چگونه است؟

روش‌شناسی تحقیق

ساختار روش تحقیق مطالعه حاضر در شکل ۲ ارائه شده است. بر این اساس، در ابتدا عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مرور ادبیات موضوع، مطالعه اسنادی و مصاحبه با کارشناسان، مشخص شد که اطلاعات آن در جدول ۱ آمده است. سپس، روش دیمتیل فازی کلاسیک به‌عنوان روش مورد استفاده جهت شناسایی و ارزیابی شدت اثر عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی با در نظر گرفتن ارتباطات درونی این عوامل، ارائه شد. در این مرحله، اطلاعات لازم با تکمیل پرسش‌نامه‌های روش دیمتیل فازی کلاسیک با ده کارشناس شامل دو کارشناس از سازمان جهاد کشاورزی، سه کارشناس از میراث فرهنگی، یک نفر تورگردان، یک کارشناس فرهنگی از شهرداری، یک کارشناس فرهنگی از فرمانداری و دو عضو هیئت علمی با تخصص‌های توسعه روستایی، اقتصاد و مدیریت کشاورزی و آشنا با شهرستان دزفول، استخراج شد. پرسش‌نامه‌های این قسمت به‌صورت زبانی از خیلی زیاد تا خیلی کم و به‌صورت طیف لیکرت (۱ تا ۵) برای بررسی ارتباطات بین عوامل مؤثر بر گردشگری روستایی پایدار، طراحی و با استفاده از نظرهای کارشناسان مختلف تکمیل شد. مرحله دوم مربوط به ارائه روش تاپسیس^۱ به‌منظور اولویت‌بندی مناطق روستایی از منظر پتانسیل توسعه پایدار گردشگری روستایی است. اطلاعات لازم در این مرحله، از طریق پرسش‌نامه از همان کارشناسان تعیین شده در مرحله اول به دست آمد. پرسش‌نامه‌های این قسمت به‌صورت تخصیص امتیاز از ۱ تا ۹ به هر روستا با توجه به عوامل بحرانی به دست آمده از مرحله اول (نتایج روش دیمتیل فازی کلاسیک)، توسط کارشناسان تکمیل و اطلاعات لازم برای روش تاپسیس استخراج شد.

شکل ۲. چارچوب روش تحقیق

جدول ۱. عوامل استخراجی مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی

دسته‌بندی	عوامل	منابع
طبیعی	وجود رودخانه‌ها	Rezvani et al., (2018), Ritonga et al., (2018), Gholami & Shafiei (2021)
	پوشش گیاهی	Chaudhry & Gupta (2010), Hjalager et al., (2017), Shaterian et al., (2017), Gholami & Shafiei (2021)
	پوشش جانوری	Chaudhry & Gupta (2010), Hjalager et al., (2017), Gholami & Shafiei (2021)
	مناطق کوهستانی	Rezvani et al., (2018), Gholami & Shafiei (2021)
	طبیعت درمانی	Rezvani et al., (2018), Gholami & Shafiei (2021)
	جاذبه‌های مربوط به شکار و صید	Shaterian et al., (2017)
اقتصادی	وضعیت اشتغال	Gholami & Shafiei (2021)
	وضعیت سرمایه‌گذاری در منطقه	McGregor & Thompson-Fawcett (2011), Nielsen & Spenceley (2011), Dwivedi & Dwivedi (2016), Gholami & Shafiei (2021)
	قیمت املاک	Gholami & Shafiei (2021)
	شرکت‌های تعاونی فعال	Beyranvandzadeh et al., (2017)
	فرصت‌های شغلی مرتبط با گردشگری در منطقه	Gholami & Shafiei (2021)
فرهنگی	مقدار درآمد ارزی و ریالی منطقه	Gholami & Shafiei (2021)
	اماکن مطالعه و اماکن فرهنگی	Pashazade et al., (2019)
	تعداد سالن‌های اجتماعات و مساجد	Beyranvandzadeh et al., (2017), Ghorbani & Khanmohamadi (2023)
	جشنواره‌های محلی	Gholami & Shafiei (2021)
	اقامتگاه‌های سنتی	Rezvani et al., (2018)
اجتماعی	تعداد کمپها	Beyranvandzadeh et al., (2017)
	تعداد زمین‌های ورزشی	Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	مشارکت مردمی	Hjalager et al., (2017), Gholami & Shafiei (2021), Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	کیفیت اطلاع‌رسانی و تبلیغات	Shaterian et al., (2017), Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	احساس امنیت گردشگران	Tseng et al., (2019), Lotfi Aghel et al., (2019)
کالبدی	شیوه زندگی	Chaudhry & Gupta (2010), Hjalager et al., (2017)
	تعاملات اجتماعی با جامعه میزبان	Tseng et al., (2019), Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	اقناع گردشگران	Lotfi Aghel et al., (2019)
	فراهم بودن زیرساخت‌های لازم	Goodwin (2007), Harison & Chipani (2011), Tseng et al., (2019), Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	امکانات حمل و نقل	Goodwin (2007), Harison & Chipani (2011), Rezvani et al., (2018), Shaterian et al., (2017), Tseng et al., (2019), Gholami & Shafiei (2021), Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
مدیریتی	اماکن رفاهی و خدماتی	Goodwin (2007), Harison & Chipani (2011), Rezvani et al., (2018), Shaterian et al., (2017)
	اکولوژی فرهنگی و معماری سنتی	Zhou et al., (2021)
	تورهای گردشگری روستایی	Gholami & Shafiei (2021)
	خدمات رفاهی	Goodwin (2007), Harison & Chipani (2011), Rezvani et al., (2018)
	انگیزه سرمایه‌گذاری بخش دولتی	Gholami & Shafiei (2021)
مدیریتی	انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	Shaterian et al., (2017), Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	تسهیلات اقامتی - رفاهی منطقه	Tseng et al., (2019), Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	حمایت بخش‌های دولتی از منطقه	Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	حمایت بخش‌های خصوصی از منطقه	Asadian Ardakani & Zahedi (2022)
	توجه دولت به برنامه‌ریزی	Shaterian et al., (2017), Gholami & Shafiei (2021)

در ابتدا، با استفاده از روش دیمتیل فازی کلاسیک به شناسایی و ارزیابی شدت اثر عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی پرداخته شد. روش پیشنهاد شده همان تعمیم روش دیمتیل کلاسیک با در نظر گرفتن عدم قطعیت بوده که به طور کلی از شک و تردید انسانی نتیجه می شود. این روش جدید اجازه می دهد تا کارشناسان نظرهای خود را براساس یک بیان همراه با تردید و به صورت دامنه ای ارائه کنند که بدون نیاز به اطلاعات قبلی و یا توابع از پیش تعریف شده، خواهد بود. از مزیت های استفاده از این رویکرد جدید می توان در ابتدا به لزوم توجه به تردید در پاسخ های کارشناسان اشاره کرد. چنین رویکردی مسائل دنیای واقعی را بهتر منعکس و نتایج قابل اعتمادتری به نسبت رویکردهای قطعی ارائه می کند. مزیت دوم، نیاز این رویکرد به اطلاعات کم است. به عبارت دیگر، نیاز به اطلاعات اضافی از جمله توابع عضویت، داده در طول زمان و یا شاخص های مختلف در این رویکرد نیست. مزیت سوم این رویکرد این است که روابط علی بین عوامل را به صورت نمودار و در قالب شکل و تصویر بیان می کند که این مزیت در مدل های اقتصادسنجی برای ارزیابی روابط علی به چشم نمی آید. در پایان نیز می توان به بررسی نتایج در این رویکرد از دیدگاه های مختلف به عنوان یک مزیت اشاره کرد. در این روش می توان با در نظر گرفتن سطوح مختلفی از α_{cut} دیدگاه های مختلف را تعریف و با توجه به آن ها به تحلیل روابط بین عوامل پرداخت. این روش شامل مراحل زیر است:

- (۱) تعیین هدف و تشکیل گروهی از متخصصان: هدف تصمیم گیری، تعیین شده و یک گروه از کارشناسان متخصص به منظور استخراج نظرهای آن ها انتخاب می شود.
- (۲) تعیین عوامل مرتبط: عوامل مشخص در زمینه مورد مطالعه براساس نظرهای چندین متخصص و یا با مرور مطالعات گذشته در این زمینه، تعیین می شوند.
- (۳) ایجاد ماتریس اولیه تحت عنوان ماتریس مجموعه فازی مردد با بازه ارزشمند (IVHF) با ارتباط مستقیم ($\tilde{H}$): توسط گروهی از کارشناسان منتخب (K)، رابطه بین عوامل، ارزیابی می شود که آیا این رابطه وجود دارد و در صورت وجود، به چه میزان است؟ سپس، برای بیان متخصصان، درجه های عضویت به شکل زیرمجموعه با فواصل بسته $[0, 1]$ تخصیص داده می شود. ماتریس رابطه فازی مردد با بازه ارزشمند (IVHF) روابط بین عوامل $F = \{F_i | i = 1, 2, \dots, n\}$ را برای متخصص K ارائه می نماید که می تواند به شکل زیر نشان داده شود:

$$\tilde{H}^k = \begin{bmatrix} \tilde{0} & \tilde{h}_{12}^k & \dots & \tilde{h}_{1n}^k \\ \tilde{h}_{21}^k & \tilde{0} & \dots & \tilde{h}_{2n}^k \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{h}_{n1}^k & \tilde{h}_{n2}^k & \dots & \tilde{0} \end{bmatrix} \quad (1)$$

این ماتریس شامل IVHFE ها می باشد که در آن دامنه فازی به شکل $\tilde{h}_{ij}^k = \{\tilde{\gamma}_{ij}^L, \tilde{\gamma}_{ij}^U\}$ بوده که i تعداد ردیف ها، j تعداد ستون ها و k تعداد متخصصان را نشان می دهد. (۴) تولید ماتریس IVHF دارای رابطه مستقیم $(\tilde{D})$: درجه های به دست آمده از پاسخ کارشناسان، با استفاده از رابطه (۲) به ماتریس مجزای IVHF تبدیل می شود:

$$\tilde{d}_{ij} = \bigoplus_{k=1}^p (w_k \tilde{h}_{ij}^k) = \left\{ \left[1 - \prod_{k=1}^p \left(1 - (\tilde{\gamma}_{ij}^k)^U \right)^{w_k} \right], \left[\tilde{\gamma}_{ij}^1 \in \tilde{h}_{ij}^1, \dots, \tilde{\gamma}_{ij}^K \in \tilde{h}_{ij}^K \right] \right\} \quad (2)$$

که $(\tilde{\gamma}_{ij}^k)^L$ و $(\tilde{\gamma}_{ij}^k)^U$ حدود پایین و بالای ماتریس جدید برای تصمیم گیرنده k را نشان می دهند و ورودی $\tilde{d}_{ij}$ ماتریس $\tilde{D}$ مطابق رابطه (۳) ارائه می شود:

$$\tilde{D} = \begin{bmatrix} \tilde{0} & \tilde{d}_{12} & \dots & \tilde{d}_{1n} \\ \tilde{d}_{21} & \tilde{0} & \dots & \tilde{d}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{d}_{n1} & \tilde{d}_{n2} & \dots & \tilde{0} \end{bmatrix} \quad (3)$$

(۵) به دست آوردن مجموعه نرمال شده از ماتریس های فازی دارای رابطه مستقیم $(S^L \text{ and } S^U)$: در این مرحله، مجموعه نرمال شده ماتریس IVHF با رابطه مستقیم $(\tilde{S})$ مطابق رابطه (۴) به دست می آید:

$$d = \max_{1 \leq i \leq n} \left\{ \sum_{j=1}^n \text{score} \left(\tilde{d}_{ij}^U \right) \right\} \quad (4)$$

$$\tilde{S}_{ij} = \{[\tilde{S}_{ij}, \tilde{S}_{ij}]\} = \left\{ \left[\frac{\tilde{d}_{ij}^L}{d}, \frac{\tilde{d}_{ij}^U}{d} \right] \right\} \quad (5)$$

۶) ماتریس فازی کل ($\tilde{T}$): ماتریس $\tilde{T}$ مجموع کلیه روابط مستقیم و غیرمستقیم بین هر زوج از عامل‌ها را از نظر عناصر فازی مردد با بازه ارزشمند نشان می‌دهد. بنابراین، در این تحقیق این نظریه ارائه شده است که مقدار تقریبی $\tilde{T}$ را می‌توان با استفاده از معادله (۶) به دست آورد:

$$\tilde{T} = \tilde{S} \oplus \tilde{S}^2 \oplus \dots \oplus \tilde{S}^m \quad (۶)$$

۷) محاسبه مجموع ردیف‌های $\tilde{r}_i$ و مجموع ستون‌های $\tilde{c}_i$: از ماتریس فازی کل $\tilde{T}$:

$$\tilde{r} = \begin{bmatrix} \{\tilde{r}_1^L, \tilde{r}_1^U\} \\ \{\tilde{r}_2^L, \tilde{r}_2^U\} \\ \vdots \\ \{\tilde{r}_n^L, \tilde{r}_n^U\} \end{bmatrix}, \quad \tilde{c} = \begin{bmatrix} \{\tilde{c}_1^L, \tilde{c}_1^U\} \\ \{\tilde{c}_2^L, \tilde{c}_2^U\} \\ \vdots \\ \{\tilde{c}_n^L, \tilde{c}_n^U\} \end{bmatrix} \quad (۷)$$

۸) ایجاد نمودار وابستگی-نفوذ، با استفاده از مقادیر محاسبه شده $\tilde{r}_i$ و $\tilde{c}_i$: نمودار وابستگی-نفوذ که در شکل (۳) نشان داده شده است، یک نقشه دویعدی است که در آن محور افقی، مجموع ستون $\tilde{c}_i$ و محور عمودی، مجموع ردیف $\tilde{r}_i$ را نشان می‌دهد. چهار منطقه اساسی روی این نمودار وجود دارد که عوامل تأثیرگذار، بحرانی، وابسته و حذف شده را نشان می‌دهند.

عوامل تأثیرگذار (R-C>0)	عوامل بحرانی (R+C)
عوامل حذف شده	عوامل وابسته (R-C<0)

شکل ۳. نمودار وابستگی-نفوذ

پس از شناسایی عوامل بحرانی و ارزیابی شدت اثر این عوامل، ماتریس عملکرد تشکیل و با استفاده از روش تاپسیس به اولویت‌بندی مناطق روستایی براساس پتانسیل توسعه پایدار گردشگری پرداخته شد. روش تاپسیس که کوتاه‌ترین فاصله از نقطه ایده‌آل را به‌عنوان بهترین گزینه انتخاب می‌کند، جزء دسته روش‌های مصالحه‌ای یا توافقی^۱ بوده که شامل مراحل زیر است:

1. Compromise programming

(۱) در ابتدا برای عوامل حداکثر بهتر، بیشترین مقدار و برای عوامل حداقل بهتر، کمترین مقدار به عنوان بهترین نقاط شناسایی و آترناتیو ایده آل مطابق رابطه (۸) ساخته می شود.

$$A^+ \{A_1^+, A_2^+, \dots, A_j^+\} \quad (8)$$

(۲) در مرحله دوم، برای عوامل حداکثر بهتر، کمترین مقدار و برای معیارهای حداقل بهتر، بیشترین مقدار شناسایی و آترناتیو آنتی ایده آل براساس رابطه (۹) ساخته می شود.

$$A^- = \{A_1^-, A_2^-, \dots, A_j^-\} \quad (9)$$

(۳) در مرحله آخر، شاخص نزدیکی مربوط به هر آترناتیو از طریق فرمول (۱۰) محاسبه می شود:

$$CI = \frac{(R)^-}{(R)^+ + (R)^-} \quad (10)$$

که R^- ، فاصله هر گزینه از بدترین گزینه و R^+ ، فاصله هر گزینه از گزینه ایده آل می باشد. در پایان، شاخص نزدیکی هر آترناتیو محاسبه و براساس نزدیکی به یک آترناتیو، رتبه بندی می شوند.

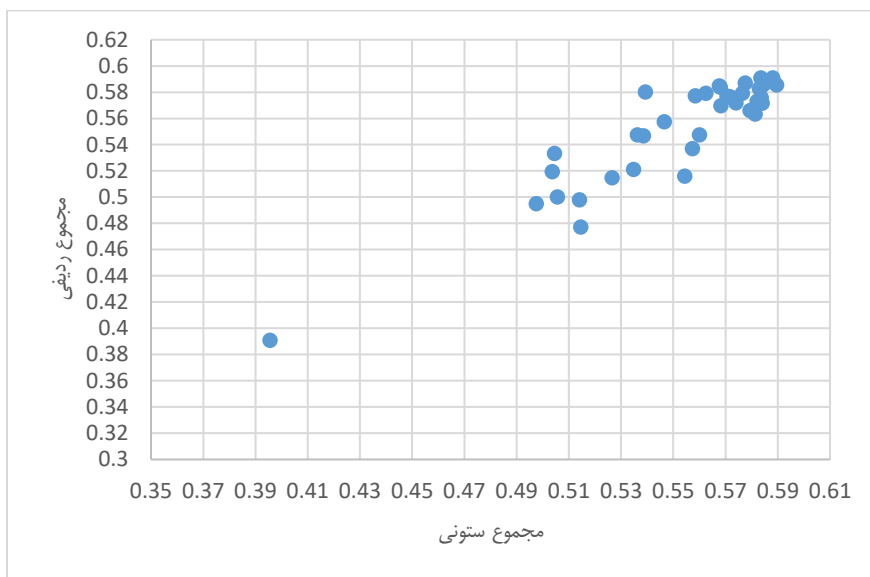
نتایج و بحث

در این بخش، ابتدا تمامی عواملی که ممکن است بر توسعه پایدار گردشگری روستایی اثرگذار باشند، از طریق مرور ادبیات موضوع، مطالعه اسنادی و نظرهای کارشناسان شناسایی و در جدول ۲ کدگذاری شدند. براساس نتایج به دست آمده، ۳۶ عامل در ۶ دسته بندی شامل عوامل طبیعی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، کالبدی و مدیریتی تقسیم بندی و کدگذاری شدند.

جدول ۲. کدگذاری عوامل مورد بررسی جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی

کد	طبیعی	کد	اقتصادی	کد	فرهنگی	کد	اجتماعی	کد	کالبدی	کد	مدیریتی
F1	وجود رودخانه‌ها	F7	وضعیت اشتغال	F13	اماکن مطالعه و اماکن فرهنگی	F19	مشارکت مردمی	F25	فراهم بودن زیرساخت‌های لازم	F31	انگیزه سرمایه‌گذاری بخش دولتی
F2	پوشش گیاهی	F8	وضعیت سرمایه‌گذاری در منطقه	F14	تعداد سالن‌های اجتماعات و مساجد	F20	کیفیت اطلاع‌رسانی و تبلیغات	F26	امکانات حمل و نقل	F32	انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
F3	پوشش جانوری	F9	قیمت املاک	F15	جشنواره‌های محلی	F21	احساس امنیت گردشگران	F27	اماکن رفاهی و خدماتی	F33	تسهیلات اقامتی- رفاهی منطقه
F4	مناطق کوهستانی	F10	شرکت‌های تعاونی فعال	F16	اقامتگاه‌های سنتی	F22	شیوه زندگی	F28	اکولوژی فرهنگی و معماری سنتی	F34	حمایت بخش‌های دولتی از منطقه
F5	طبیعت‌درمانی	F11	فرصت‌های شغلی مرتبط با گردشگری در منطقه	F17	تعداد کمپ‌ها	F23	تعاملات اجتماعی با جامعه میزبان	F29	تورهای گردشگری روستایی	F35	حمایت بخش‌های خصوصی از منطقه
F6	جاذبه‌های مربوط به شکار و صید	F12	مقدار درآمد ارزی و ریالی منطقه	F18	تعداد زمین‌های ورزشی	F24	اقناع گردشگران	F30	خدمات رفاهی	F36	توجه دولت به برنامه‌ریزی

در ادامه، نمودار وابستگی- نفوذ با استفاده از روش دیمتیل فازی کلاسیک استخراج و ارائه شد (شکل ۴). براساس نمودار وابستگی- نفوذ می‌توان به چهار حالت مختلف از تعریف عوامل رسید که این تعاریف در جدول ۳ ارائه شده است. برای تعیین عوامل براساس این تعاریف، نیاز به مرزهایی است که بتواند نواحی چهارگانه را در نمودار وابستگی- نفوذ ایجاد کند. در این مطالعه سه دیدگاه خوش‌بینانه، بدبینانه و میانه برای این تقسیم‌بندی ارائه شده است. برای سه دیدگاه خوش‌بینانه، بدبینانه و میانی، میزان α_{cut} مشخص جهت تقسیم نمودار به نواحی چهارگانه به ترتیب معادل میزان حدود پایین میانگین کلی مجموع ردیفی (Γ_{avg}) یا ستونی (C_{avg})، حدود بالا میانگین کلی مجموع ردیفی (Γ_{avg}) یا ستونی (C_{avg}) و میانگین حدود پایین و بالا در نظر گرفته شده است (جدول ۴).

شکل ۴. نمودار وابستگی - نفوذ

جدول ۳. تعاریف عوامل براساس نمودار وابستگی - نفوذ

شماره	نوع عوامل	تعریف
۱	بحرانی	منظور عواملی است که بسیار مهم و حیاتی بوده و نقش بسزایی در توسعه گردشگری روستایی دارند.
۲	تأثیرگذار	منظور عواملی است که بر سایر عوامل توسعه گردشگری روستایی تأثیرگذاری بالایی دارند.
۳	وابسته	منظور عواملی است که از سایر عوامل توسعه گردشگری روستایی تأثیرپذیری بالایی دارند و وابسته به آن‌ها می‌باشند.
۴	حذف شده	منظور عواملی است که دارای اهمیت نبوده و نقش قابل توجهی در توسعه گردشگری روستایی ندارند.

مأخذ: Jahanabadi et al., 2022

جدول ۴. دیدگاه‌های مختلف براساس α_{cut}

شاخص‌ها	میزان	دیدگاه
میانگین کلی حدود پایین مجموع ردیفی یا ستونی (r_{avg}^L یا c_{avg}^L)	۰/۴۸۹	α_{cut} خوش بینانه
میانگین کلی حدود بالا مجموع ردیفی یا ستونی (r_{avg}^U یا c_{avg}^U)	۰/۶۰۶	α_{cut} بدبینانه
میانگین کلی حدود پایین و بالا	۰/۵۴۸	میان

مأخذ: یافته‌های پژوهش

حال با توجه به مقادیر α_{cut} مختلف، عوامل براساس دیدگاه‌های مختلف خوش‌بینانه، بدبینانه و میانی به چهار دسته عوامل بحرانی، تأثیرگذار، وابسته و حذف شده دسته‌بندی شدند. بدین صورت که اگر میانگین مجموع ردیفی و ستونی عاملی بیش از مقدار α_{cut} باشد، آن عامل یک عامل بحرانی و مهم، اگر میانگین مجموع ردیفی بیش از مقدار α_{cut} و میانگین مجموع ستونی کمتر از مقدار α_{cut} باشد، آن عامل یک عامل تأثیرگذار، اگر میانگین مجموع ستونی بیش از مقدار α_{cut} و میانگین مجموع ردیفی کمتر از مقدار α_{cut} باشد، آن عامل یک عامل وابسته و چنانچه میانگین مجموع ردیفی و ستونی کمتر از مقدار α_{cut} باشد، آن عامل یک عامل حذف شده و غیر مهم تلقی می‌شود. از این رو، عوامل دسته‌بندی و عوامل بحرانی و مهم براساس دیدگاه‌های مختلف شناسایی شدند که نتایج آن به‌طور کامل برای تمامی عوامل در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. نقش عوامل مبتنی بر دیدگاه‌های مختلف

کد	عامل	خوش‌بینانه	بدبینانه	میانی	(میانگین مجموع ستونی و ردیفی نرمال شده)	شدت اثر
F1	وجود رودخانه‌ها	*			۰/۶۴۰	
F2	پوشش گیاهی	*			۰/۶۸۷	
F3	پوشش جانوری				۰/۵۲۳	
F4	مناطق کوهستانی	*			۰/۶۰۳	
F5	طبیعت درمانی	*			۰/۷۶۱	
F6	جاذبه‌های مربوط به شکار و صید	*			۰/۶۴۹	
F7	وضعیت اشتغال	*	*	*	۰/۹۱۵	
F8	وضعیت سرمایه‌گذاری در منطقه	*	*	*	۰/۹۴۱	
F9	قیمت املاک	*			۰/۷۲۳	
F10	شرکت‌های تعاونی فعال				۰	
F11	فرصت‌های شغلی مرتبط با گردشگری در منطقه	*	*	*	۰/۹۵۰	
F12	مقدار درآمد ارزی و ریالی منطقه	*	*	*	۰/۹۳۹	
F13	اماکن مطالعه و اماکن فرهنگی	*	*		۰/۵۲۵	
F14	تعداد سالن‌های اجتماعات و مساجد	*	*		۰/۵۵۹	
F15	جشنواره‌های محلی	*	*	*	۰/۹۱۶	
F16	اقامتگاه‌های سنتی	*	*	*	۰/۸۹۶	
F17	تعداد کمپ‌ها	*			۰/۵۷۵	

کد	عامل	خوش بینانه	بدبینانه	میانی	شدت اثر (میانگین مجموع ستونی و ردیفی نرمال شده)
F18	تعداد زمین های ورزشی	*			۰/۸۱۸
F19	مشارکت مردمی	*			۰/۸۴۸
F20	کیفیت اطلاع رسانی و تبلیغات	*		*	۰/۸۹۰
F21	احساس امنیت گردشگران	*			۰/۷۵۷
F22	شیوه زندگی	*		*	۰/۹۱۲
F23	تعاملات اجتماعی با جامعه میزبان	*		*	۰/۹۲۲
F24	اقناع گردشگران	*			۰/۸۰۹
F25	فراهم بودن زیرساخت های لازم	*		*	۰/۹۳۰
F26	امکانات حمل و نقل	*		*	۰/۹۳۲
F27	اماکن رفاهی و خدماتی	*		*	۰/۹۰۵
F28	اکولوژی فرهنگی و معماری سنتی	*			۰/۷۸۴
F29	تورهای گردشگری روستایی	*		*	۰/۹۶۷
F30	خدمات رفاهی	*		*	۰/۹۲۰
F31	انگیزه سرمایه گذاری بخش دولتی	*		*	۰/۹۴۱
F32	انگیزه سرمایه گذاری بخش خصوصی	*		*	۰/۹۹۰
F33	تسهیلات اقامتی- رفاهی منطقه	*		*	۰/۹۷۷
F34	حمایت بخش های دولتی از منطقه	*		*	۰/۹۸۸
F35	حمایت بخش های خصوصی از منطقه	*		*	۱
F36	توجه دولت به برنامه ریزی	*		*	۰/۹۶۳

مأخذ: یافته های پژوهش * به این معناست که معیار مهم و بحرانی است.

نتایج جدول ۵ نشان داد که براساس دیدگاه بدبینانه، هیچ عامل بحرانی جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی وجود ندارد. این در حالی است که براساس دیدگاه خوش بینانه، تمامی عوامل به جزء عامل های F3 و F10، عوامل بحرانی و مهم در توسعه پایدار گردشگری روستایی هستند. از آنجا که این دو دیدگاه حدی بوده و نمی تواند واقعیت صحیحی از جداسازی عوامل را نشان دهد، لذا دیدگاه میانی مدنظر قرار گرفت. به عبارتی عوامل بحرانی و مهم براساس این دیدگاه مشخص و به عنوان عوامل مؤثر در توسعه پایدار گردشگری روستایی شناخته می شوند. از این رو، براساس دیدگاه میانی، از بین ۳۶ عامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی به دست آمده از مرور ادبیات

موضوع، ۲۰ عامل برای روستاهای شهرستان دزفول به عنوان عوامل بحرانی و حیاتی شناخته شده که می توان براساس این عوامل، توسعه پایدار گردشگری روستایی این شهرستان را بهبود بخشید.

نتایج جدول ۵ نشان داد که عوامل F7، F8، F11، F12، F15، F16، F20، F22، F23، F25، F26، F27، F29، F30، F31، F32، F33، F34، F35 و F36 عوامل مهم و حیاتی جهت توسعه گردشگری روستایی شهرستان دزفول هستند. براساس این نتایج مشخص شد که تمامی عوامل مدیریتی (F31 تا F36) و پنج عامل از شش عامل کالبدی (F25، F26، F27، F29 و F30) جزء عوامل مهم در توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول هستند. بنابراین، می توان نتیجه گرفت که عوامل مدیریتی و کالبدی، مهمترین عوامل توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول هستند. اهمیت بالای عوامل کالبدی و مدیریتی جهت توسعه گردشگری روستای فش در شهرستان کنگاور نیز در مطالعه غلامی و شفیع (Gholami & Shafiei, 2021) به اثبات رسیده است. رحیمی کلور و نقوی (Rahimi Klour & Naghavi, 2024) نیز دریافتند که عامل مدیریتی در مقایسه با عوامل اجتماعی و اقتصادی به عنوان اثرگذارترین عامل جهت توسعه گردشگری مجموعه روستاهای ده بالا واقع در شهرستان تفت می باشند. به علاوه، با اهمیت بودن عوامل زیربنایی و کالبدی در مطالعات گودوین (Goodwin, 2007)، هریسون و چیپانی (Harison & Chipani, 2011) و مهردادش و نوری (Mehrdanesh & Nouri, 2018) نیز به اثبات رسیده است. نتایج شدت اثر نشان می دهد که تمامی عوامل مدیریتی، شدت اثر بالایی داشته (بیش از ۰/۹۴) و میانگین شدت اثر این عوامل ۰/۹۷۶ است. همچنین، عوامل کالبدی پس از عوامل مدیریتی با میانگین شدت اثر ۰/۹۰۶ در رتبه بعدی قرار دارند.

پس از عوامل مدیریتی و کالبدی، عوامل اجتماعی با وجود سه عامل (F20، F22 و F23) و با میانگین شدت اثر ۰/۸۵۶، عوامل اقتصادی با وجود چهار عامل (F7، F8، F11 و F12) و با میانگین شدت اثر ۰/۷۴۵، عوامل فرهنگی با وجود دو عامل (F15 و F16) و با میانگین شدت اثر ۰/۷۱۴، در رتبه های بعدی قرار دارند. براساس نتایج به دست آمده، در بین عوامل اقتصادی عوامل فرصت های شغلی مرتبط با گردشگری و وضعیت سرمایه گذاری منطقه (F8 و F11)، جزء عوامل مهم توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول شناخته شدند که این یافته در مطالعات نیلسون و اسپنسل (Nielsen & Spenceley, 2011) و دیودی و دیودی (Dwivedi & Dwivedi, 2016) نیز به اثبات رسیده است. در برخی مطالعات به نقش ویژه سرمایه گذاری و پس انداز در مناطق روستایی به عنوان ابزار مهم جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی توجه ویژه ای شده است.

به‌طوری‌که گارود و همکاران (Garrod et al., 2006) بر این باورند که سرمایه‌گذاری دولتی، خصوصی و داوطلبانه در منابع روستایی می‌تواند ارتقای گردشگری روستایی را به دنبال داشته باشد. همچنین، تولنتی (Tuulentie, 2012) معتقد است که سرمایه‌گذاری‌های متعدد در مناطق روستایی دارای پتانسیل گردشگری می‌تواند منجر به تحرک فعالیت‌های اجتماعی-اقتصادی و توسعه پایدار روستا شود.

همچنین تعاملات اجتماعی (F23) و شیوه زندگی (F22) در بین عوامل اجتماعی، به‌عنوان عوامل مهم توسعه پایدار گردشگری روستایی مشخص شدند. تأثیرگذاری شیوه زندگی مردم روستا در مطالعات هجلاگر و همکاران (Hjalager et al., 2017) و چادری و گوپتا (Chaudhry & Gupta, 2010) نیز به اثبات رسیده است. نتایج مطالعه رضوانی و همکاران (Rezvani et al., 2018) در منطقه اورامانات ایران نشان داد که تعاملات اجتماعی بیش از سایر عوامل در توسعه پایدار گردشگری روستایی مؤثر هستند. همچنین در مطالعه وو و همکاران (Wu et al., 2023) درک عمیق و زمینه‌ای از تعاملات و روابط ساکنان روستایی که دارای مفاهیم نمادین، عاطفی، جمعی و هنجاری هستند ارائه شد و مفاهیم عملی برای توسعه پایدار مقاصد گردشگری روستایی براساس این روابط استخراج شد. این در حالی است که در برخی مطالعات از جمله محمدی و همکاران (Mohammadi et al., 2019) و تسنگ و همکاران (Tseng et al., 2019)، مشارکت مردمی به‌عنوان مهمترین عامل توسعه گردشگری روستایی شناخته شد که این نتیجه در تضاد با نتایج مطالعه حاضر است.

دو عامل جشنواره‌های محلی (F15) و اقامتگاه‌های سنتی (F16) در بین عوامل فرهنگی، به‌عنوان عوامل مهم و حیاتی توسعه پایدار گردشگری شهرستان دزفول شناخته شدند. رضوانی و همکاران (Rezvani et al., 2018) نیز نقش محیط فرهنگی شامل جشنواره‌های محلی، غذاهای محلی، بازی‌های محلی و مهمان‌نوازی مردم محلی در توسعه گردشگری روستایی را نتیجه گرفتند. از طرف دیگر، اقامتگاه‌های بوم‌گردی شامل انواع کلبه یا اقامتگاه سنتی، مسافرخانه‌ها، اکوکمپ‌ها، مزارع ارگانیک، خانه‌های اکولوژیک، خانه‌ها یا اتاق‌های سنتی نقش مهمی در توسعه پایدار گردشگری روستایی داشته و این مسئله در مناطق بکر و مناطق روستایی یا بیابانی نمود بیشتری دارد. حقانی و مجیدی هتکه‌لویی (Haghani & Majidi Hatkeloe, 2024) یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر رشد گردشگری روستایی را احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی با رعایت اصول معماری بومی بیان کردند.

براساس نتایج به دست آمده مشخص شد که هیچ‌یک از عوامل طبیعی در مقایسه با سایر عوامل به‌عنوان عوامل مهم و حیاتی جهت توسعه گردشگری روستایی شهرستان دزفول شناخته

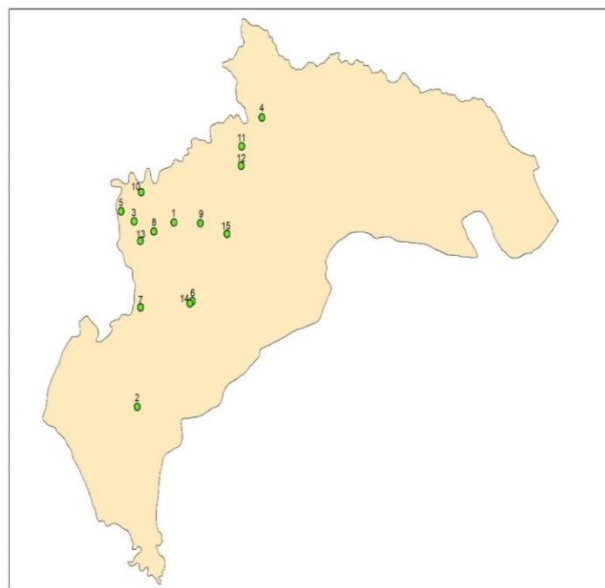
نشده‌اند. علت این یافته می‌تواند این باشد که شهرستان دزفول در سطح استان خوزستان به‌عنوان یک شهرستان با پتانسیل بالا از لحاظ طبیعت‌گردی و زیبایی مناظر طبیعی شناخته شده است و از دیدگاه کارشناسان، روستاهای این منطقه در سایر عوامل مانند عوامل مدیریتی و کالبدی ضعیف است. این امر باعث شده که عوامل طبیعی در مقایسه با سایر عوامل به‌عنوان عوامل حیاتی توسعه گردشگری روستایی این منطقه محسوب نشوند. این یافته در راستا با نتایج مطالعه غلامی و شفیع (Gholami & Shafiei, 2021) است؛ به‌طوری‌که عوامل کالبدی، نهادی و مدیریتی روستای فش در شهرستان کنگاور در وضعیت نامطلوب و عوامل طبیعی در وضعیت مطلوب قرار دارند. این در حالی است که شاید اگر روستاهای کل استان مدنظر قرار می‌گرفت، ممکن بود که نتایج متفاوت و این عوامل نیز جزء دسته عوامل با اهمیت بسیار بالا قرار می‌گرفتند. به‌طور مثال، در مطالعه امانپور و همکاران (Amanpour et al., 2013) از جاذبه‌های طبیعی به‌عنوان عوامل اثرگذار بر گردشگری استان خوزستان یاد شده و شهرستان دزفول به‌عنوان شهرستان با پتانسیل بالا در این زمینه شناخته شده است.

پس از شناسایی عوامل مهم و حیاتی جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول، از این عوامل به‌عنوان معیارهای رتبه‌بندی روستاهای این شهرستان استفاده شد. بنابراین پرسش‌نامه‌هایی براساس این معیارها طراحی شد و امتیاز هر روستا با توجه به معیارهای مختلف از طریق کارشناسان تکمیل شد. سپس میانگین هندسی امتیاز کارشناسان (از ۱ تا ۹) به هر روستا با توجه به هر معیار محاسبه و ماتریس عملکرد روش تاپسیس استخراج شد. در پایان، شاخص نزدیکی برای هر روستا محاسبه شد. نتایج اولویت‌بندی روستاها در جدول ۶ و موقعیت مکانی آن‌ها در شکل ۶ ارائه شده است. لازم به توضیح است که برای وزن اهمیت هر معیار در این رتبه‌بندی، شدت اثر محاسبه شده از طریق روش دیمتیل فازی کلاسیک، در نظر گرفته شده است. همچنین، ۱۵ روستای لیوس، نورآباد، بولحسن، پامنار، دیونی، گاومیر، صوفی‌احمد، اسلام‌آباد، باغچه‌بان، بیشه‌بزان، آبشارشوی، چال‌کندی، دریاچه شهیون، دره کول خرسون و دره تویرون براساس نظرسنجی و مصاحبه با کارشناسان میراث فرهنگی از اهمیت بالایی برای گردشگری روستایی برخوردار هستند. ازاین‌رو، روستاهای مذکور برای تبیین اهداف مطالعه در فرایند انجام تحلیل استفاده شدند.

جدول ۶. نتایج رتبه‌بندی روستاها از منظر پتانسیل توسعه پایدار گردشگری روستایی

روستا	میزان شاخص نزدیکی (C_i)	رتبه یا اولویت
لیوس	۰/۳۳۳	۱۱
نورآباد	۰/۳۲۴	۱۲
بولحسن	۰/۲۳۸	۱۵
پامنار	۰/۶۱۴	۳
دیونی	۰/۴۲۳	۹
گاومیر	۰/۵۱۴	۶
صوفی‌احمد	۰/۴۲۱	۱۰
اسلام‌آباد	۰/۷۱۴	۲
باغچه‌بان	۰/۷۳۱	۱
بیشه‌بزان	۰/۴۸۷	۸
آبشارشوی	۰/۵۴۴	۴
چال‌کندی	۰/۵۰۸	۷
دریاچه شهیون	۰/۵۱۷	۵
دره کول خرسون	۰/۲۶۳	۱۳
دره توبیرون	۰/۲۴۸	۱۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۵. موقعیت مکانی و شماره اولویت‌بندی روستاها

نتایج جدول ۶ نشان داد که روستاهای باغچه‌بان، اسلام‌آباد و پامنار، بیشترین میزان شاخص نزدیکی و به ترتیب رتبه‌های اول تا سوم را دارند. بنابراین، این سه روستا از منظر توسعه پایدار گردشگری روستایی دارای پتانسیل بالاتری در مقایسه با سایر روستاهای شهرستان دزفول هستند. همچنین براساس نتایج به دست آمده، روستاهای بولحسن، دره توبیرون و دره کول خرسون در مقایسه با سایر روستاها، سه روستای ضعیف از منظر پتانسیل توسعه پایدار گردشگری روستایی می‌باشند. از این رو، در ادامه اطلاعاتی از سه روستای مستعد از منظر توسعه پایدار گردشگری روستایی ارائه شده است.

شایان ذکر است که روستای پامنار در محدوده سد دز و کرخه واقع شده و روستایی آباد و سرسبز است. روستای اسلام‌آباد نیز با نام تاریخی جندی شاپور از توابع بخش چغامیش شهرستان دزفول است. همچنین روستای باغچه‌بان که در رتبه‌بندی روستاها از منظر پتانسیل توسعه گردشگری رتبه نخست را به خود اختصاص داد؛ در مرکز شهیون و در مجاورت روستای وحدت واقع شده است. روستاهای مذکور دارای جذابیت‌های گردشگری قابل توجهی بوده که پتانسیل جذب گردشگران زیادی را دارند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

جوامع روستایی در ایران به دلیل وابستگی زیاد به فعالیت‌های بخش کشاورزی، منابع آب و شرایط آب و هوایی همواره به دنبال راهی برای تأمین درآمد اضافی و پایدار هستند. در این راستا، گردشگری روستایی پایدار می‌تواند با ارائه خدمات گردشگری باعث ایجاد اشتغال اضافی، بهبود زیرساخت‌های محلی، درآمد و معیشت پایدار برای روستاییان شود. بررسی‌ها نشان می‌دهد که به‌منظور توسعه پایدار گردشگری روستایی، طراحی ساختار و چارچوب علمی و دقیق جهت ارزیابی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی و به دنبال آن، شناسایی مناطق مستعد براساس این عوامل، به‌عنوان دو هدف به‌هم‌پیوسته و متوالی در مطالعات پیشین کمتر مورد توجه قرار گرفته است. از این رو، ساختار پژوهش حاضر به دلیل جامعیت و تأمین هم‌زمان هر دو هدف می‌تواند به‌عنوان یک نقشه راه در زمینه مطالعات توسعه گردشگری روستایی مورد استفاده قرار گیرد. نتایج مطالعه حاضر نشان داد که عوامل مدیریتی و کالبدی به‌عنوان مهمترین عوامل توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان دزفول شناخته شده‌اند. پس از آن، عوامل اقتصادی به‌ویژه فرصت‌های شغلی مرتبط با فعالیت‌های گردشگری و وضعیت سرمایه‌گذاری منطقه به‌عنوان عوامل بحرانی جهت توسعه پایدار

گردشگری روستایی این شهرستان به حساب می‌آیند. از دیگر نتایج مطالعه حاضر می‌توان به نقش تعاملات اجتماعی روستاییان و شیوه زندگی به عنوان عوامل اجتماعی در بهبود توسعه گردشگری روستایی اشاره کرد. همچنین دو عامل برپایی جشنواره‌های محلی و اقامتگاه‌های سنتی را می‌توان از عوامل فرهنگی بحرانی جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی نام برد. مجموع این نتایج بیانگر آن است که سازمان‌ها و نهادهای مربوطه در زمینه گردشگری می‌توانند از طریق حمایت‌ها، مشوق‌ها و اعطای تسهیلات، روستاییان را به سرمایه‌گذاری در طرح‌های توسعه گردشگری روستایی از جمله ساخت اقامتگاه‌های بومی و برپایی جشنواره‌های محلی تشویق و ترغیب نمایند. همچنین، با ترویج، اطلاع‌رسانی و تبلیغات مناسب در این زمینه، روستاییان را از مزایای اقتصادی-اجتماعی توسعه گردشگری و نحوه برخورد صحیح با گردشگران مطلع نمایند و در جهت مشارکت هرچه بیشتر روستاییان در طرح‌های توسعه گردشگری روستایی گام بردارند. نکته قابل تأمل در مطالعه حاضر، اهمیت کمتر عوامل طبیعی در مقایسه با سایر عوامل بر توسعه پایدار گردشگری روستایی است. این در حالی است که باور اکثر تصمیم‌سازان در زمینه توسعه گردشگری روستایی آن است که در مناطق با جذابیت‌های طبیعی و زیست‌محیطی می‌توان به توسعه پایدار گردشگری روستایی امیدوار بود. حال-آنکه بیش از این عوامل، نقش عوامل مدیریتی، زیرساختی، اقتصادی و اجتماعی حائز اهمیت است. البته لازم به توضیح است که وجود منابع طبیعی تقریباً یکسان در اکثر روستاهای مورد مطالعه نیز می‌تواند دلیل این نتیجه باشد. در پایان، نتایج نشان داد که روستاهایی از منظر توسعه پایدار گردشگری روستایی مستعد هستند که از بستر فرهنگی، اجتماعی و زیرساختی مناسبی برخوردار بوده و می‌توانند از طریق فرهنگ بومی و آثار تاریخی و باستانی، گردشگران داخلی و خارجی زیادی را جذب کنند. بنابراین، لزوم توجه به فرهنگ بومی و آثار باستانی در سطح روستاهای شهرستان دزفول و حفظ و ترمیم این آثار توسط نهادهای مربوطه ضروری به نظر می‌رسد. به طور کلی، مطالعه حاضر یک مطالعه با ساختار منسجم و به هم پیوسته بوده که می‌توان آن را به عنوان یک نقشه راه برای سازمان میراث فرهنگی و گردشگری قلمداد کرد که بسته به مکان‌ها و زمان‌های مختلف می‌تواند با استفاده از این چارچوب در جهت حل مسائل صنعت گردشگری در روستاها گام بردارند. از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر، فقدان دسترسی به برخی آمارها و اطلاعات مانند آمار گردشگران بوده که نبود این اطلاعات باعث استفاده از روش‌های مبتنی بر نظرهای کارشناسان شده است. از این رو، در مطالعات آتی پیشنهاد می‌شود که برای روستاهای با پتانسیل گردشگری بالا در کشور که آمار و

اطلاعات بیشتری از آن‌ها در دسترس است، بتوان با استفاده از روش‌های مبتنی بر آمار و اطلاعات و ابزار سنجش کمی، چارچوب ارائه شده را پیاده‌سازی نمود.

سپاسگزاری

این مقاله بخشی از پایان‌نامه کارشناسی ارشد محمد لیموئی فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان است. از این‌رو از دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان و تمام افرادی که در انجام این پایان‌نامه ما را یاری نمودند، کمال قدردانی را داریم.

منابع

1. Amanpour, S., Mohammadi, A. & Naser, M. (2013). Ranking of cities of Khuzestan province from the view of tourism criteria using TOPSIS model. *Journal of Human Geography*, 5(2), 201-221. [In Persian]
2. Aref, F., & Gill, S.S. (2009). Rural tourism development through rural cooperatives. *Nature and Science*, 7(10), 68-73.
3. Asadian Ardakani, F., & Zahedi, S. (2022). Analysis of causal relationships between factors affecting ecotourism development using a fuzzy DEMATEL approach, case study: Yazd city. *Journal of Urban Ecology Researches*, 13(Series 27), 19-34. <https://doi.org/10.30473/grup.2022.55332.2555>. [In Persian]
4. Bahreyni, S.H., & Jahani Moghadam, H.R. (2004). Using the potentials of regions for the development of tourism, the special case of Masjid Sulaiman Oil Museum Park. *Journal of Environmental Studies*, 30(35), 33-50. [In Persian]
5. Beyranvandzadeh, M., Moameri, E., Khodadad, M. & Sobhani, N. (2017). Ranking city of Kermanshah tourism infrastructure using techniques VIKOR. *Journal of Geographical Science*, 13(26), 47-65. [In Persian]
6. Chaudhry, P., & Gupta, R.K. (2010). Urban greenery and its sustainable extension strategies in hot arid region of India. *International Journal of Sustainable Society*, 2(2), 146-155. <https://doi.org/10.1504/IJSSOC.2010.033627>.
7. Da Silva, D.S., Figueiredo, E., Eusébio, C. & Carneiro, M.J. (2016). The countryside is worth a thousand words—Portuguese representations on rural areas. *Journal of Rural Studies*, 44, 77-88. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.01.012>.

8. Dinis, I., Simões, O., Cruz, C. & Teodoro, A. (2019). Understanding the impact of intentions in the adoption of local development practices by rural tourism hosts in Portugal. *Journal of Rural Studies*, 72, 92-103. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.10.002>.
9. Dwivedi, A.K., & Dwivedi, N. (2016). Agri-tourism entrepreneurship: A tool to rural development. Available at SSRN 2869642.
10. Eusébio, C., Carneiro, M.J., Kastenholz, E., Figueiredo, E. & da Silva, D.S. (2017). Who is consuming the countryside? An activity-based segmentation analysis of the domestic rural tourism market in Portugal. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 31, 197-210. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2016.12.006>.
11. Garrod, B., Wornell, R. & Youell, R. (2006). Re-conceptualising rural resources as countryside capital: The case of rural tourism. *Journal of Rural Studies*, 22(1), 117-128.
12. Gholami, Y., & Shafiei, Z. (2021). Investigating the effective factors on rural tourism development with emphasis on tourism target village (Case study: Fash village; Kangavar city). *Geography and Human Relationships*, 4(2), 371-398. <https://doi.org/10.22034/gahr.2021.299682.1598>. [In Persian]
13. Ghorbani, E., & Khanmohamadi, M. (2023). Analysis of the impact of social and cultural functions of Iranian-Islamic mosques on tourism development: A case study of Jameh mosque in Isfahan. *Designing and Planning in Architecture and Urbanism*, 1(2), 47-60. <https://doi.org/10.30495/dpau.2024.708854>. [In Persian]
14. Goodwin, H. (2007). Measuring and reporting the impact of tourism on poverty. In *Developments in Tourism Research*. Routledge.
15. Haghani, M., & Majidi Hatkeloe, S. (2024). Modern structures, predisposing factors for the sustainable development of rural tourism in Mazandaran, focusing on eco-tourist residences. *Journal of Environmental Science and Technology*, 25(11), 135-147. [In Persian]
16. Harison, D., & Chipani, E. (2011). Tourism and less developed countries. *Tourism and Less Developed World, CABI* 1(5), 15-35.
17. Hjalager, A.M., Kwiatkowski, G. & Østervig Larsen, M. (2017). Innovation gaps in Scandinavian rural tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 18(1), 1-17. <https://doi.org/10.1080/15022250.2017.1287002>.
18. Hoseininia, Gh., & Jafari, A. (2016). The role of ecotourism in the sustainable development of the traditional garden of Qazvin. National conference of knowledge and technology of agricultural sciences, natural resources and environment of Iran, Tehran, Iran. [In Persian]

19. Huang, Q., & Zhang, W. (2022). Economic performance evaluation of tourism in Pearl River Delta based on AHP model. *Mathematical Problems in Engineering*, 1328291. <https://doi.org/10.1155/2022/1328291>.
20. Jahanabadi, E.A., Mousavi, S.N., Moosavihaghighi, M.H. & Eslami, M.R. (2022). Analysis of the causal relationship between factors affecting the management of a sustainable supply chain of chicken meat. *Iranian Journal of Biosystems Engineering*, 53(3), 231-248. [In Persian]
21. Kastenholz, E. (2004). Management of demand as a tool in sustainable tourist destination development. *Journal of Sustainable Tourism*, 12(5), 388-408.
22. Kheyri, E., Morovati, M., Neshat, A. & Siahati, Gh. (2021). Identifying potentials and compiling a strategic tourism development plan using the integrated approach of SWOT and AHP analysis (Case study area: Oshtorankh protected area). *Journal of Environmental Science and Technology*, 23(1), 1-16. [In Persian]
23. Kumar, S., & Valeri, M. (2022). Understanding the relationship among factors influencing rural tourism: a hierarchical approach. *Journal of Organizational Change Management*, 35(2), 385-407.
24. Liu, C., Dou, X., Li, J. & Cai, L.A. (2020). Analyzing government role in rural tourism development: An empirical investigation from China. *Journal of Rural Studies*, 79, 177-188.
25. Lotfi Aghel, R., Musai, M. & Vosooghi, M. (2019). The role of social factors affecting tourism development (Case study: Hamadan). *Journal of Islamic Economics and Banking*, 8(26), 259-282. [In Persian]
26. McGregor, S., & Thompson-Fawcett, M. (2011). Tourism in a small town: Impacts on community solidarity. *International Journal of Sustainable Society*, 3(2), 174-189.
27. Mehrdanesh, G., & Nouri, K. (2018). Evaluating and analyzing the factors influencing tourism development Case Study; (Deshe village). *Geography and Human Relationships*, 1(2), 59-81. [In Persian]
28. Milone, P., Ventura, F. & Ye, J. (Eds.). (2015). Constructing a new framework for rural development. Emerald Group Publishing.
29. Mohammadi, K., Mohammadzadeh Nasirabadi, M. & Sharghi, T. (2019). Identifying and investigating factors affecting sustainable development of rural tourism (Case study: Zarrabad village, east Alamut section of Qazvin). *Rural Development Strategies*, 6(4), 427-443. [In Persian].
30. Nielsen, H., & Spenceley, A. (2011). The success of tourism in Rwanda: Gorillas and more. Background paper for the African success stories study, Background paper for the World Development Report 2011, Washington,

-
- DC: World Bank.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/181281468337224302>.
31. Pashazade, M., Nazmfar, H. & Ezatpanah, B. (2019). The role of historical-cultural sites in the development of tourism (Case study: Shams Tabrizi's Tomb in Khoy City). *Geography (Regional Planning)*, 8(33), 319-331. [In Persian].
 32. Perales, R.M.Y. (2002). Rural tourism in Spain. *Annals of Tourism Research*, 29(4), 1101-1110.
 33. Rahimi Klour, H., & Naghavi, S.A. (2024). Presenting a model for simulating rural tourism development determinants (Case Study: Deh-e Bala Villages, Taft County, Iran). *Journal of Rural Research*, 15(2), 240-259. <https://doi.org/10.22059/jrur.2023.365392.1871>. [In Persian]
 34. Rezvani, M.R., Faraji Sabokbar, H., Darban Astaneh, A. & Karimi, S.H. (2018). Analysis of factors of environmental quality effective in branding rural tourism destinations (Case study: Ethno-Cultural region of Avramanat in provinces of Kurdistan and Kermanshah). *Journal of Tourism Planning and Development*, 6(23), 105-136. [In Persian]
 35. Ritonga, H.M., Setiawan, N., Fikri, E., Pramono, C., Ritonga, M., Hakim, T. & Nasution, P. (2018). Rural tourism marketing strategy and swot analysis: A case study of Bandar Pasir Mandoge sub-district in North Sumatera. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 9(9), 1617-1631.
 36. Rivera, M., Knickel, K., de los Rios, I., Ashkenazy, A., Pears, D.Q., Chebach, T. & Šūmane, S. (2018). Rethinking the connections between agricultural change and rural prosperity: A discussion of insights derived from case studies in seven countries. *Journal of Rural Studies*, 59, 242-251.
 37. Shaterian, M., Kiani, S.S., Gholami, Y. & Montaseri, Z. (2017). Prioritize the factors affecting on development of ecotourism villages of Barzok district-Kashan by Combining DEMATEL and ANP Methods. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences (JARGS)*, 17(44), 131-154. [In Persian]
 38. Sogandi, F. (2023). Investigating the effective factors on the development of rural tourism focusing on the role of corona virus (Case study of Bozhan Village, Neishabour City). *Rural Development Strategies*, 10(1), 94-109. [In Persian]
 39. Songling, Y., Ishtiaq, M. & Thanh, B.T. (2019). Tourism industry and economic growth nexus in Beijing, China. *Economies*, 7(1), 25.
 40. Szumelda, A.U. (2019). Agriculture and everyday realities on small farms—An entrepreneurial challenge to farmers between the desire for autonomy

- and a secure existence. Two examples from east and South-East Poland. *Journal of Rural Studies*, 67, 57-68.
41. Tsaur, S.H., Lin, Y.C. & Lin, J.H. (2006). Evaluating ecotourism sustainability from the integrated perspective of resource, community and tourism. *Tourism Management*, 27(4), 640-653.
 42. Tseng, M.L., Lin, C., Lin, C.W.R., Wu, K.J. & Sriphon, T. (2019). Ecotourism development in Thailand: Community participation leads to the value of attractions using linguistic preferences. *Journal of Cleaner Production*, 231, 1319-1329.
 43. Tuulentie, S. (2012). Relationships between second home owners and locals: Case study of a wilderness tourism region in Finnish Lapland. The 2nd Nordic Conference for Rural Research, University of Eastern Finland, Joensuu, 21st to 23rd of May 2012.
 44. Wu, M.Y., Tong, Y., Li, Q., Wall, G. & Wu, X. (2023). Interaction rituals and social relationships in a rural tourism destination. *Journal of Travel Research*, 62(7), 1480-1496.
 45. Yang, S., & Kong, X. (2022). Evaluation of rural tourism resources based on AHP-fuzzy mathematical comprehensive model. *Mathematical Problems in Engineering*, 7196163. <https://doi.org/10.1155/2022/7196163>.
 46. World Tourism Organization. (2018). UNWTO tourism highlights, 2018 edition, UNWTO, Madrid. <https://doi.org/10.18111/9789284419876>.
 47. WTTC (World Travel & Tourism Council). (2023). Economic impact research. Available at: <https://wtcc.org/research/economic-impact>.
 48. Zhang, K.S., & Chen, C.M. (2024). Research on the influencing factors of rural tourism behavioral intention: An exploration based on the theory of planned behavior. *Journal of China-ASEAN Studies*, 4(2), 53-72.
 49. Zhou, W., Chen, L.Y. & Chou, R.J. (2021). Important factors affecting rural tourists' aesthetic experience: A case study of Zoumatang village in Ningbo. *Sustainability*, 13(14), 7594.
 50. Ziyaei, M., & Shojaei, M. (2010). Classification of tourism destinations, analyzing a new concept in tourism spatial planning. *Tourism Management Studies*, 5(13), 25-46. [In Persian]